

Mehmet Âkif'in Bir "İnsan" Olarak Aile Mektuplarındaki Portresi*

Hanifi VURAL

Mehmet Âkif Ersoy, uğursuz gecelerin bir aydınlık sabahında tam da "Hele şükür yırtıldı bu zulmet perdesi!" deme makamında iken felek yâr olmadı; acısını, ıstırabını çektiği davasının sevincini yaşayamadan diyar-gurbet sefer eyledi. Gerçi Âkif gibi himmeti milleti olan bir yüksek ruh sahibi için milleti ve memleketi selamette olduktan sonra şahsına reva görülecek olanlar bir kıymet ifade etmezdi artık. Ancak; buruktur, mahzundur, harici düşmanlar haklanmıştı lakin dâhili bedhahlar onu rahat bırakmamış, mefkûresine ve hatta mevcudiyetine tahammül edememişlerdir âdeta. Yazmış olduğu marşın sözleri vatan topraklarında okunup dalga dalga göğe yükselmiş, fakat Âkif, Hakk'a tapan milletinin bu istiklal terennümlerini duymaya, dinlemeye fırsat bulamamış, nefesi Mısır'da almıştır.

Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hüdâ/Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.

mısralarıyla canından aziz bildiği vatanından mücbir sebeplerle ayrılır.¹ Oradan kızına ve damadına yazdığı mektuplar, Milli Mücadele'nin manevi önderi Âkif ile ilgili birçok 'niçin'in ve 'nasıl'ın cevabını da içlerinde barındırıyor diyebiliriz.

Mısır günleri Âkif için pek de parlak değildir. Eskilerin tabiriyle derd-i maişet çekmektedir. Buna rağmen hâlimden şikâyetçi değildir, ona şükür yakışmaktadır: "Ben de şükür iyiyim. Camiama gidip geliyorum. Yazdan biriken borçları ödemekle meşgulüm." (s. 59).²

* Bu yazıyı Mehmet Âkif Ersoy'un Aile Mektupları adlı çalışmayı okurken altını çizdiğim satırlardan bazılarını paylaşmak adına kaleme aldım. İlki 1 Mart 1334/1928, sonuncusu ise 23 Mart 1936 tarihinde yazılmış olan mektuplar toplam 47 adettir. Bunlar kızı Suad Hanım ve damadı Ahmet Bey'e gönderilmiştir. Mektuplardan 43 tanesi Mehmet Âkif, 3 tanesi eşi İsmet Hanım, 1 tanesi de oğlu Emin tarafından yazılmış. Mehmet Rüyan Soydan'ın arşivinden alınmış olan mektuplar ve resimler Ömer Hakan Özalp tarafından yayıma hazırlanmıştır (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Yayınları, Ankara 2010).

1 Mısır'a gidiş sebebi ve oradaki hayatının ayrıntıları için M. Ertuğrul Düzdağ'ın *Mehmet Âkif Mısır Hayatı ve Kur'an Meâlî* adlı eserine bakılabilir (Şüle Yayınları, Eylül 2009, İstanbul).

2 Yazı boyunca verilecek olan sayfa numaraları 1. dipnotta sözü edilen Mehmet Âkif Ersoy'un Aile Mektupları adlı çalışmaya aittir.

Şu satırlar vatan şairimizin gurbetteki hâletiruhiyesiyle alakalı iki ayrı hususu işaretlemektedir. Bir taraftan Mısır'da alışkın olmadığı bir tabiata tahammül etmek zorunda kalışı, diğer taraftan kıta aşırı misafirin (misafiri Eşref Edip Bey'in) küçük bir ihtiyacını karşılamayacak kadar maddi sıkıntılar çekiyor oluşu: “*On on beş gündür İstanbul'dan Eşref Bey [Eşref Edip Fergan] geldi. ... Tahtakuruları, sivrisinekler misafire ikramda biraz ileri gitmiş olacaklar ki, iki gün sonra biçarenin gözleri kan çanağına dönmüştü! Cibinlik istedi. 'Sen de bizim gibi başını yorganın altına çek' dedik. Meğer nazlım öyle sıkıntılara gelememiş. Nihayet bizden bir faide çıkmayacağını anlayınca gitti Mısır'dan bir cibinlik satın aldı, getirdi.*” (s. 75).

Kızı Suat'a, torunu Ferda'ya ailenin fotoğrafını göndermek ister, ama resim çekirtmek, çekilmeye hazır hâle gelmek kolay mı onlar için?: “*Mektubunuza çok, resminize ondan daha çok memnun oldum. İnşallah bu mektubunuza cevap olarak yazacağınız mektubunuzu aldıktan sonra biz de size resmimizi göndereceğiz. Çocuklara elbise yaptırılıyor, şimdiki hâlleri biraz perişanca da onun için bu tehiri zaruri gördük. Mamafihi dediğim gibi öbür mektubumuzu inşallah yollarız. Kardeşlerini büyümüş görür memnun olur, babanı hayli ihtiyarlamış bulur biraz acırsın.*” (s. 163).

Mektuplarının mihverinde gurbet terennümleri, sıla hasreti, vatan sevdası yer almaktadır: “*Civardan bülbül sesleri geliyor mu? Yoksa bizim gibi sizler de o mübarek sese hasret misiniz? Mısır'da hiç bülbül yoktur. Bazıları İskenderiye civarında tek tük bulunduğunu söylüyorlar. Bizler alışkın olduğumuz için bülbülsüz bahardan zevk alamıyoruz.*” (s. 153).

Damadı Ahmet Bey'in Şark'a çıkan tayini dolayısıyla söyledikleri, çok çok uzağında yaşadığı vatanına olan muhabbetinin derecesini göstermekle birlikte aynı zamanda rikkate dokunan bir mahiyettedir: “*Yurdun her tarafını dolaşmalı, her tarafına hizmet etmelisiniz. Vatan bir küldür ki tecezzi kabul etmez. Şarkı, garbı, şimali, cenubu kâmilten nazarımızda bir olmalıdır. Uzak, yakın, soğuk, sıcak dememeli, elimizden geldiği kadar, hatta bunun fevkinde olarak fedakârane çalışmalıyız. Başka türlü ne yaşamak, ne memleketi yaşatmak imkânı yoktur. Allah mübarek yurdumuzu sizin gibi fedakâr, vefakâr evladına, sizin gibi fedakâr, vefakâr evladını da mübarek yurdumuza bağışlasın, âmin.*” (s. 50).

Âkif, vatanın en kara bahtlı günlerinde kırlara açılıp bülbülle söyleşirken ne ise, kim ise, bir varoluş yok oluş savaşının akabinde elde edilen istiklalin marşını yazarken de, gurbet ellerinde melal ve hasret çekerken de odur, aynıdır. Gittiği yere sadece kendini değil, aziz vatanını ve necip milletini de ruhen ve fikren götürmüştür. İşte yorumu hacet bırakmayan satırlar: “*Evet, muntazam, mamur şehirlerde, refah ile ömür sürmeyi herkes arzu eder. Fakat bu arzunun tatmini için ara sıra fedakârlık zaruridir. Bugün yüzlerce milyon efrad-ı beşere hâkim*

bulunan İngilizleri gözümüzün önüne getirelim. Acaba heriflerin bu kudretleri, bu muvaffakiyetleri tesadüfen mi oluvermiş, yoksa milletçe birçok mesaiye, birçok şedâide katlanmak sayesinde mi elde edilmiş? Londra'da doğmuş, naz u niam içinde büyümüş, ebeveyninin milyonları sayesinde her türlü ihtiyaçtan fersahlarca uzak bir lordun oğlu, kalkıyor, Sudanlara, Afrika'nın en yaşanmaz, en cehennemî bucaklarına giderek gençliğinin en kıymetli çağlarını, İngiltere hesabına, o kumlara gömüyor. Vatani uğrunda çektiği tahammül-süz meşakkatleri hiçe sayıyor. Daha doğrusu kendisi için şeref biliyor. Biz biçarelerse İstanbul'dan çıkıp Bursa'ya gitmeyi felaket telakki ediyoruz..." (s. 117).

Bilerek yaşamak, olup bitenden haberdar olmak, içine gark olduğumuz nimetlerin farkına varmak Âkif için insani bir gerekliliktir, bir vecibedir. Şahsımızla ilgili olanları, bizde bulunanları, bulunmayanları en iyi anlamının yollarından belki de en etkilisi iç dünyamızda olup bitenle dışımızda cereyan edenleri birlikte görmek, bir pencereden seyretmektir. Hayatta mutsuz olma bahtsızlığına düşmemek için âlemimizde/âlemlerimizde var olanların farkına vararak bunların kadr u kıymetini bilmemiz gerekmez mi? 19 Nisan 1934 tarihli mektubunda kızı Suad Hanım'ın gözünü açmak ve ufkunu genişletmek adına şu satırları yazmış: *"Dünyada ne mesut kimseler vardır ki; saadetlerinden haberleri yoktur, kendilerini bedbaht sanır dururlar! Galiba Suad Hanım da yavaş yavaş onların sürüsüne katılacak! Bugün dünyanın garbı, şarkı, cenubu, şimali günagün buhranlarla kıyamete dönmüş; yüzlerce milyon beniâdem sefaletin, işsizliğin, ümitsizliğin pençeleri altında kıvraniyor; mahşer meydanı gibi kimse nefsinden başkasıyla kat'iyen meşgul değil; hiçbir ferdin diğerine dönüp bakacak hâli yok. İşe o zavallıları göz önüne getirmeli de insan bir yiyip bin şükretmeli. Hamdolsun, bizlerin hiçbir şeyimiz eksik değil. Bizler bugün en bahtiyar adamlarız. Bunu hiçbir zaman unutmaya gelmez. Şair "Şükr-i nimet dahi bir nimettir" diyor ki, en beğendiğim sözlerdendir. Evet, elindeki nimetin kadrini bilerek ona müteşekkir olmak ayrıca bir nimet. Allahtan bu ikinci nimeti istemeli. Zira o olmadıkça saadetin imkânı yok." (s. 117-119).*

Bir milletin ölüm kalım savaşında tavizsiz bir kahraman olan Âkif, günlük hayatında enis, munis bir eş, fitrata ve inandıklarına uygun davranan bir hayat arkadaşıdır hep. İşte küçük bir numune: Kızı Suad'a yazdığı tarihsiz bir mektupta şunları söylüyor: *"Annen hamdolsun iyi. Evi çekip çeviriyor. Hiç boş durduğu yok. Ben de çay, bulaşık işlerini kemal-i intizam ile görüyorum." (s. 73).*

Mektupların nerdeyse her bir cümlesi, müşfik bir babanın, akli ve kalbi imtizaç etmiş bir kayınbabanın yol gösterici, huzur ve barışa ulaştırıcı sahih duygu ve düşüncelerinin resmi gibidir. Uzaktan uzağa onlarla yaşıyor, onları yaşıyor hep. Damadı Ahmet Bey'e yazdığı 1 Mart 1334 tarihli mektubunu şöyle bitiriyor:

“Suad’ın muktesit oluşu çok iyi bir hadise. Dünyada para kadar lüzumlu bir şey daha olmadığı için onu idare ile harç etmek en ziyade aranılacak bir meseledir. Biz bu hakikati pek geç anladık. Siz vaktiyle anlamışsınız demektir ki, ciddi söylüyorum, şayan-ı tebrik ve hürmetsiniz. Her ikinize de aferin.” (s. 17).

“Hepinizi ayrı ayrı göreceğimiz geldi. Hele annen seni sayıklayıp duruyor. Kulağında ötüyor, burnunda tütüyormuşsun! Bana sorarsan hemen sağ olun, selamette olun; bu zahiri ayrılıkların o kadar hükmü yoktur. Gönüllerimizin bir olması, bir-birimizin afiyetinden haberdar olmamız da büyük bir saadettir. İnsan mesut olduğunu bilmelidir.” (s. 93).

“Dikişi terakki ettirmen, reçeller kaynatman hakikaten hoş a gidecek haberler. Aferin kızım, işte böyle olmalı. Faziletli bir ev kadınından beklenen: Kocasına hürmet, evladına muhabbetten sonra yuvasının işiyle gücüyle seve seve, isteye isteye meşgul olmaktır. Dünyada bu meşgale kadar hoş, müfit, sıhhi bir şey yoktur.” (s. 165).

Gerek kızı Suad Hanıma, gerek damadı Ahmet Bey’e hitaben yazdığı her mektubunda biricik torununa ya ‘Ferda Kadın’ ya da ‘Ferda Hatun’ unvanıyla seslenir, gıpta edilecek bir şefkatle, okşayıcı ifadelerle ona yer verir: “Ferda Kadın çok hoşuma gidiyor. Eğer meşguliyetim başımdan aşkın olmasa, dediğin gibi oturur, o kız için uzun boylu bir şiir yazardım... Ferda Hatun’un yeni marifetleri varsa onları yine öyle numara sırasıyla bildir, anladın mı?.. Ferda sıhhatçe iyi ya? ... Ferda Kadın’a kinin yutturmaya ihmal etmeyin... Ferda Hatun’u bir de benim için öp olmaz mı?.. Ferda Kadın’ın rahatsızlığı cümlemizi mahzun etti... Tavuk besleyişiniz çok iyi. Ferda’ya taze yumurtayı bol bol yedir... Benim kıymetli minicik Ferda’m maşallah eni konu büyümüş, o benim pek sevgili ve pek kıymetli bir mahlumdur. Onun güzel, zeki gözlerinden şapır şapır benim için öpünüz! Olmaz mı?...” [Farklı mektuplardan, HV.]

Merhum Âkif sözünün eridir, başından aşkın olan meşguliyetinden fırsat bulur bulmaz görmeden sevdiği torununa bir şiir kaleme alır:

Ferdâ Kadın

Ferdâ Kadın! Ferdâ Kadın!

Ben görmeden sevdim seni.

Sen galiba gördün beni,

Pek ihtiyar, hoşlanmadın!

Ferdâ Kadın! Ferdâ Kadın!

Ey yavrumun ilk yavrusu

Pek tatlı şeysin doğrusu

Lakin neden çirkin adın?

*Yok yok, adın cidden güzel
Dünyada her şeyden güzel
Aydan güzel, günden güzel
Ay, gün nedir? Senden güzel
Hatta derim: Benden güzel
Zira "yarın" "dün"den güzel... (20 Şevval 1345)*

Hasılı Mehmet Âkif, tarihimizin yetiştirdiği abide şahsiyetlerden biridir. O, hayatının her aşamasında hep istikamet üzere olmuştur. Aile mektupları ailevi münasebetlerinin en berrak bir aynası durumundadır. Âkif'in aile mektuplarındaki portresi çok nettir: Hakiki bir vatanperver, merhametli bir hakperest, mütevazı bir eş ve müşfik bir baba, bir dede... Dünyaya ve dahi dünyalıklara çok kıymet vermeyen ve dolayısıyla terekesinde bir kat elbise, bir mavzer tüfeği, bir istiklal madalyası, bir saat ve yastığının altında birkaç lira çıkan bu büyük insanı daha iyi anlamak için aile mektuplarını okumayı salık veririz.

Ruhu şad olsun!